

СТАБІЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЇ І КОНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ : ПРОБЛЕМА СПІВМІРНОСТІ¹

Н.В. Стецюк

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави та права, конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Висвітлюються питання механізму забезпечення верховенства Конституції України, її стабільності та визначального місця в системі національного законодавства, а також можливий негативний вплив конституційних змін на юридичні характеристики Конституції України.

Ключові слова: Конституція України, конституційні зміни, юридичні властивості конституції.

N.V. Stetsyuk. Constitution stability and constitutional amendments: a commensurability issue.

The matters of the mechanism for ensuring the rule of the Constitution of Ukraine, the stability and determining position thereof in the national legislation system, as well as a possible adverse effect of constitutional amendments on the legal features of the Constitution of Ukraine are covered.

Keywords: the Constitution of Ukraine, constitutional amendments, legal properties of the constitution.

1. Чинна Конституція України на момент свого прийняття отримала загалом високу позитивну оцінку як в українському суспільстві загалом, так і на міжнародно-правовому рівні зокрема.[1] Вітчизняні вчені, як правило, звертали свою увагу, насамперед, на змістовне наповнення Основного Закону держави.[2] При цьому вони нерідко перебільшували реальне значення прийнятого Основного Закону держави та, на жаль, недооцінювали приховані небезпеки відвертого популізму частини конституційних норм. Однак, з формально-юридичного боку, саме Конституція України 1996 року проголосила нашу державу суверенною, демократичною, соціальною та правовою (ст.1), а людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку визнала найвищою соціальною цінністю в Україні (ч.1, ст.2). Основний Закон визнав носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в державі український народ, який

---

¹ ***Стецюк Н.В. Стабільність Конституції і конституційні зміни: проблема співмірності.*** – В зб.: Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики: матеріали наукового семінару (23 червня 2017 р.) / упор. М. В. Ковалів. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – С. 257-261.

здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади і органи місцевого самоврядування (ч.1, ст.5); Конституцією визнано також дію в Україні принципу верховенства права та окремо в ній було зазначено, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (ст.7), а державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (ч.1, ст.6) і т.д. [3].

2. Для забезпечення належної реалізації проголошених конституційних положень Основному Закону України було надано низку особливих (спеціальних) юридичних властивостей. Зокрема, Конституція України проголошувалась законом який стає єдиною основою для національної нормативно-правової системи, отримує вищу юридичну силу та підвищену ступінь стабільності в порівнянні з іншими правовими актами. Передбачалося, що останнє буде забезпечуватися насамперед особливим порядком внесення змін до Конституції України. Так, згідно із ст.156 Конституції України законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» подається до парламенту Президентом України або не менше як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України (т.б. 300 і більше голосів народних депутатів України) і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України. В той же самий час, для внесення змін до всіх інших розділів Конституції України, ст.ст. 154 та 155 Конституції України передбачено процедуру за якою даний законопроект може бути поданий до парламенту Президентом України або не менш як третьою народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (т.б. не менше 150 народними депутатами України), попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України (226 і більше народними депутатами України) і вважається прийнятим, якщо на наступній черговій сесії парламенту за нього проголосувало не менше як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України (300 і більше народних депутатів України). Крім того, окремо передбачено, що Конституції

України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України. Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст.157). [3]

3. За більш як двадцятилітню історію чинного Основного Закону України робилися численні спроби внесення змін до нього. Тільки перелік одних «Висновків» Конституційного Суду України щодо відповідності проектів законів про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України нараховує декілька десятків позицій [4]. Починаючи з перших спроб внесення змін до Конституції України початку 2000-их років [5] і закінчуючи «широко анонсованими» останнім часом майбутніх конституційних змін в частині децентралізації влади, можна зробити припущення про те, що далеко не всі ці ініціативи були направлені на підтримання стабільності Основного Закону держави, забезпечення його верховенства та фундаментального становища в національній нормативно-правовій системі. На жаль, не стали такими і внесені конституційні зміни 2004 та 2016 рр. Як відомо, у грудні 2004 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України», яким суттєво змінено т.з. внутрішній розподіл владних повноважень між Президентом України парламентом та урядом, внаслідок чого Україна мала б перетворитися на парламентсько-президентську республіку.[6] А конституційні зміни 2016 року внесли серйозні «уточнення» щодо організації правосуддя в Україні [7], торкнувшись при цьому як суддів загальної юрисдикції (включно із Верховним Судом України), так і Конституційного Суду України, інших важливих державних інституцій сфери правосуддя (адвокатури, прокуратури, Вищої ради юстиції та ін.).

4. Численні спроби внесення змін до Конституції України протягом 2000-2016 рр., реальне доведення окремих із них до завершальної своєї стадії, а також аналіз наслідків конституційних змін 2004 та 2016 років - ставлять питання про «співмірність» (в широкому розуміння даного слова) таких явищ як

«стабільність конституції» і «конституційні зміни». Адже, конституційні зміни не можуть бути спонтанними, не продуманими, не обґрунтованими; вони не можуть носити фрагментарного характеру і повинні бути системними як для окремих конституційних інститутів, так і для всієї Конституції держави, вони не мають жодним чином руйнувати «цілісність» Основного Закону країни. Зрештою, конституційні зміни повинні відповідати загальній (основній) меті, яка охоплює головні інтереси всього українського суспільства і всієї держави, оскільки йдеться про зміну не звичайного (ординарного) правового акту, а Конституції – Основного Закону України. В цій частині, своєрідним орієнтиром «співмірності» конституційних змін і стабільності конституції мають виступати положення першого розділу «Загальні засади» Конституції України. Зокрема, будь-які конституційні зміни в Україні не повинні жодним чином виходити за нормативні приписи положень статті 3 Конституції України за якими саме людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». При цьому, саме держава відповідає перед людиною за свою діяльність і утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. [3] Конституційні зміни не повинні приводити до нівелювання базових конституційних характеристик України як держави. Не допустимим є згортання в результаті конституційних змін демократії, народовладдя, соціального характеру Української держави.

Література:

1. Висновок щодо проекту Конституції України Комісії «Демократія через право» (Венеціанська комісія, Страсбург, 21 травня 1996 р.) - В кн.: Конституція незалежної України. У 3 кн. / Під заг. ред. С.Головатого. - Кн. II, частина перша: Документи. Статті. - К.: «Право», 1997. - С.245-368.
2. Коментар до Конституції України. – Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. – 376 с.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Офіційне видання. - Київ.: Парламентське видавництво, 1998.- 36 с.
4. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://ccu.gov.ua>
5. Телевізійне звернення Президента України Леоніда Кучми з нагоди підписання Указу про винесення на всенародне обговорення проекту Закону України „Про внесення змін до Конституції України” // Урядовий кур'єр. – 2003. - 7 березня.
6. Про внесення змін до Конституції України. Закон України // Голос України. - 2004. - 8 грудня.
7. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). Закон України - Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://www.golos.com.ua/article/271528>.